

Plan van aanpak van de energiecrisis in de gemeente Maastricht

1. Inleiding

Sinds het uitbreken van de oorlog in Oekraïne bereiken de energie- en gasprijzen ongekend hoge prijzen. Als reactie hierop heeft op 20 juni jl. de minister voor Klimaat en Energie met een kamerbrief het Nationaal Crisisplan Gas (NCP-G) geactiveerd door het afkondigen van het eerste crisisniveau 'vroegtijdige waarschuwing'.

De extreem hoge energieprijzen zorgen bijna rechtstreeks voor een hoge inflatie. De energie- en grondstofprijzen vertoonden al ruim een jaar een gradueel stijgende lijn. Door de energiecrisis heeft de inflatie nu een sterke toename. Jarenlang was de consumentenprijsindex (CPI) rond de 2-3%. In september 2022 kwam de CPI echter, rekening houdend met de explosie van de gasprijs, uit op 17,1%. Dit heeft verregaande gevolgen voor de verhoging van de huren, de kosten van levensonderhoud, de looneisen etc. Het gevaar van een loon-prijsspiraal ligt daarmee op de loer. In het derde kwartaal heeft dit tot een kleine krimp van de economie geleid. Die doet nog weinig pijn omdat de arbeidsmarkt er nog goed voor staat. Als er ook in het vierde kwartaal sprake is van krimp is er formeel sprake van een recessie.

De potentiële impact van deze energiecrisis en haar gevolgen is groot. Een groeiend aantal huishoudens dreigt in de financiële problemen te komen door de stijging van de energierekening. De getroffen zijn niet enkel meer de laagste inkomens. Ook mensen met een middeninkomen – die tot kort vrij goed konden rondkomen – komen in de problemen met het betalen van hun vaste lasten. Verder heeft deze crisis ook grote impact op maatschappelijke organisaties en instellingen, zoals welzijnsorganisaties, sportverenigingen, buurthuizen, scholen en culturele instellingen. Zij zijn vaak gehuisvest in gebouwen waarin de afgelopen jaren nauwelijks geïnvesteerd is in verduurzaming. De oplopende energiekosten dreigen hun werkingsmiddelen in dergelijk grote mate op te slokken dat de werking in gevaar komt. Het college ontvangt ook signalen van ondernemers die door de stijgende gasprijzen in de knel komen en overwegen de productie stil te leggen – zeker in energie-intensieve sectoren is de impact groot. Daarbij geldt dat velen nog aan het herstellen zijn van de coronacrisis.

2. Waarom een eigen Maastrichtse aanpak?

Net zoals bij de coronacrisis heeft het Rijk snel gehandeld om de effecten van de energiecrisis te temperen. Op Prinsjesdag presenteerde het kabinet een aanzienlijk koopkrachtpakket en werden aanvullende regelingen aangekondigd. Op dit ogenblik verschijnen er met regelmaat nieuwe Rijksmaatregelen voor verschillende sectoren. Deze maatregelen treden doorgaans pas in werking vanaf de meicirculaire 2023. Het college waardeert dat het kabinet in actie komt en inziet dat forse investeringen noodzakelijk zijn om deze crisis het hoofd te bieden. Echter is de exacte invulling en uitvoering van de genomen rijksmaatregelen op veel punten nog onduidelijk. Hierdoor zijn de consequenties van het pakket nog niet geheel te overzien. Wel stellen we vast dat niet alle getroffen sectoren - tijdig - aanspraak kunnen maken op een Rijksregeling. Een aanvullende gemeentelijke aanpak – naast de door het Rijk aangekondigde en nog in ontwikkeling zijnde aanpak – zal dus noodzakelijk zijn.

Bovendien heeft het Rijk aangegeven een minder goede uitgangspositie te hebben dan voor de coronacrisis. De toen genomen maatregelen vormen een zware last voor de toekomst, die de schatkist niet nog eens kan en zal betalen. De dempende maatregelen van de Rijksoverheid voor de aanpak van de energiecrisis worden dan ook eenmalig en enkel voor 2022-2023 genoemd.

Dat de energiecrisis om een andere houding vraagt dan de coronacrisis wordt ingegeven door een essentieel verschil: de coronacrisis had duidelijk een tijdelijk karakter – het beschikbaar komen van de vaccins zou leiden naar een terugkeer naar het ‘oude normaal’; een (snelle) terugkeer van energieprijzen naar oude niveaus wordt daarentegen voorlopig niet verwacht. De verwachting is dat deze prijzen hoog zullen blijven. Een herstel naar het ‘oude normaal’ is daarmee niet aan de orde.

De aanpak van de gemeente dient daarom een dubbel doel:

1. Een aanpak op korte termijn voor sectoren die onvoldoende snel geholpen worden door het maatregelenpakket van het Rijk (acute fase: de winter doorhelpen).
2. Een aanpak op middellange termijn voor investeringen die de afhankelijkheid van energie in bepaalde sectoren vermindert (fase vanaf 2023).

Door de veelheid aan rijksmaatregelen die nu ontwikkeld worden is het mogelijk dat bepaalde elementen uit onze aanpak overbodig blijken of dat doelgroepen minder groot worden dan we nu aannemen, dit geldt in bijzonder voor de aanpak op middellange termijn. Bedoeling is college en raad hierover periodiek te informeren om eventueel de aanpak bij te stellen op basis van deze nieuwe ontwikkelingen.

Op vraag van het college van burgemeester en wethouders werd er vanaf begin oktober gewerkt aan een integrale aanpak voor de energiecrisis binnen de gemeente Maastricht. De opdracht van het college werd aangevuld met de Motie CDA die op 18 oktober 2022 werd aangenomen door de Raad. Deze motie vroeg het college:

- Te inventariseren of verenigingen en maatschappelijke organisaties als gevolg van de gestegen energiekosten nog wel aan hun betalingsverplichting kunnen voldoen;
- De verenigingen en maatschappelijke organisaties zo nodig ondersteuning te bieden bij het uitvoeren van energiebesparende maatregelen;
- De mogelijkheid te bekijken om een noodfonds op te richten voor verenigingen en maatschappelijke organisaties, die ondanks de inspanningen om energie te besparen genoodzaakt zijn aanvullende maatregelen te treffen om de begroting voor 2023 op orde te krijgen en/ of bedreigd worden in het voortbestaan van de verenigingen vanwege de gestegen energielasten;
- Te bekijken welke financiële mogelijkheden er zijn om een dergelijk fonds vanuit de eigen middelen van de gemeente dan wel middels (co)financiering van het Rijk in te richten. Hierbij ook de voorwaarden aan te geven waaronder een beroep op het noodfonds kan worden gedaan;
- De gemeenteraad zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk voor het einde van dit jaar, een terugkoppeling te doen omtrent een noodfonds en de voorwaarden voor zo’n noodfonds, zodat verenigingen en maatschappelijke organisaties voor het einde van het jaar duidelijkheid hebben.

Hoewel de Maastrichtse aanpak verder reikt dan louter het instellen van een Noodfonds, richt deze notitie zich daar verder op. Het instellen van het noodfonds en het uitwerken van de kaders voor de toekenning aan steun genieten immers prioriteit.

3. Het Noodfonds Energiecrisis

Inventarisatie

Om de noden in elke sector te bepalen is er door de verschillende afdelingen van de gemeente Maastricht een uitgebreide inventarisatie gedaan.

Beleidsmedewerkers hebben onderzocht waar de noden liggen bij respectievelijk particuliere huishoudens, sportverenigingen, culturele organisaties, onderwijs, gemeenschapshuizen, de zorgsector, de algemene voorzieningen binnen het Sociaal domein, bedrijven en ondernemers. De resultaten van deze inventarisatie zijn als bijlage bij deze aanpak terug te vinden.

De inventarisatie geeft per domein aan wat er speelt, in welke omvang en welke maatregelen reeds aangekondigd zijn of lopen. Globaal bleek uit deze inventarisatie dat er vooral in de acute fase nood is aan een generieke regeling die erop gericht is de gestegen energiekosten direct te verlichten. Deze regeling dient met terugwerkende kracht ingesteld te worden vanaf oktober 2022 en loopt tot eind maart 2023.

Omvang noodfonds

De gunstige prognose voor het rekeningresultaat 2022 die blijkt uit de Berap biedt perspectieven voor het creëren van de dekking van het gewenste noodfonds. Tijdens de raadsvergadering van 20 december zal het college aan de raad vragen in te stemmen met het instellen van een nieuwe reserve ten behoeve van het noodfonds en deze in beginsel vol te storten met een bedrag van 5 miljoen euro.

Hiermee geeft het college uitvoering aan de motie voor wat betreft het voorzien van een significant bedrag teneinde de negatieve gevolgen van de energiecrisis te temperen.

Strategisch kader

Het gemeentelijk noodfonds energiecrisis wordt ingesteld om de effecten van de crisis op verschillende getroffen en te temperen. Dat de energiecrisis direct aansluit op de coronacrisis doch potentieel een lang aanhoudend effect zal hebben noopt ons tot het hanteren van strikte kaders bij het inzetten van het noodfonds.

- De gemeente heeft een fors bedrag vrijgemaakt om steun te bieden doch is er zich van bewust dat dit bedrag niet toereikend zal zijn om alle gevolgen voor iedereen aan te pakken. Daarom zijn we gedwongen keuzes te maken. Het ingestelde noodfonds is een eenmalig fonds. Er zijn geen plannen om structureel steun te bieden.
- Een ander uitgangspunt, dat ons helpt bij het maken van keuzes, is dat de gemeente met het noodfonds niet aanvullend wil zijn op terreinen waar de rijksoverheid al steunmaatregelen biedt. Uitzondering hierop is wanneer het Rijk gemeentelijke cofinanciering vereist om haar steun toe te kennen.
We volgen hiertoe de rijksregelingen op de voet.
- Zoals hierboven al weergegeven zal de aanpak van het noodfonds zich slechts richten op 2 fases:
 1. Acuut: focus op directe compensatie voor de gestegen energierekeningen. Deze maatregel wordt genomen om te zorgen dat kwetsbaren en maatschappelijke organisaties en instellingen alsook bedrijven deze winter niet in de kou komen te staan.
 2. Middellange termijn (2023 en verder): focus op investeren in toekomstbestendigheid. Het college kijkt naar maatregelen die op termijn ondersteunend zijn voor inwoners, organisaties en bedrijven zodat hun energieverbruik structureel kan dalen. Het noodfonds wordt hierbij ingezet als financieel hulpmiddel bij het versnellen van de transitie.
- Het is op dit ogenblik voor de gemeente nagenoeg onmogelijk nauwkeurig in te schatten hoe groot de financiële behoeftes in de acute fase precies zijn. Daarom wordt er gewerkt met een plafond per domein. Binnen een bepaald domein worden aanvragen geprioriteerd op basis van ontvangstdatum: *first come-first served*. Wanneer het plafond bereikt is ontvangen de resterende aanvragen een bericht dat hun aanvraag niet gehonoreerd kan worden. Wanneer we merken dat de nood binnen een bepaald domein onderschat werd, wordt dit aan het college gemeld.

- Indien de plafonds binnen een of meerdere domeinen niet bereikt worden voorzien we de mogelijkheid om de looptijd van de regeling eenmalig te verlengen met 3 maanden of tot het bereiken van de plafonds. Dit omdat uit de inventarisatie bleek dat heel wat verenigingen pas in de loop van 2023 overgaan naar een flexibel energiecontract. Indien de plafonds na deze tweede termijn niet bereikt werden kan herprioritering plaatsvinden tussen de verschillende domeinen of wordt de restant van het bedrag toegevoegd aan het budget voor middellange termijn.

4. Uitwerking acute fase

Om aanspraak te maken op directe compensatie van de gestegen energiefactuur heeft de gemeente Maastricht een subsidieregeling opgesteld.

Zowel particuliere huishoudens als verenigingen en maatschappelijke organisaties kunnen van deze subsidieregeling gebruik maken mits ze niet of niet tijdig in aanmerking komen voor een compensatie vanuit het Rijk of een andere voorliggende voorziening. Per domein is er een plafondbedrag ingesteld.

De wijze van toekenning is voor alle doelgroepen identiek:

Vanaf medio januari 2023 kan iedereen een aanvraag tot steun indienen op voorwaarde dat:

- er aantoonbaar sprake is van een stijging in energiekosten (aan de hand van bewijsstukken).
- de hoogte van de bijdrage uit het noodfonds 75% bedraagt van het verschil is tussen voormalige en huidige energiekosten. We opteren niet voor een 100% vergoeding om de gebruikers wel nog aan te sporen tot energiezuinigheid. Indien er zwaarwegende redenen zijn om de vergoeding op te trekken tot 100% (organisatie wordt bedreigd in haar voortbestaan) kan dit via de hardheidsclausule (zie hieronder onder vorm en duur). Voor huishoudens opteren we voor het maximale bedrag van € 1.300,- (naar voorbeeld van de hoogte van de energietoeslag voor minima).
- in het geval het hoofdhouders/beheerders/exploitatiestichtingen betreft: er geen hogere energiekosten in rekening worden gebracht bij maatschappelijke (onder)huurders die ook gebruik maken van de accommodatie waarvoor compensatie wordt aangevraagd.
- in het geval het onderhuurders betreft: er geen compensatie kan worden aangevraagd als de hoofdhuurder/beheerder/exploitatiestichting van de accommodatie al gesteund wordt vanuit het noodfonds.
- men zich inspant voor energiebesparing en (indien van toepassing) instemt met het treffen van verduurzamingsmaatregelen.

Plafondbedragen per domein voor de fase acuut (oktober 2022 t/m 31 maart 2023):

Noodfonds Maastricht	Acuut / Effecten dempen	Totaal
Huishoudens	€ 1.000.000,-	€ 1.000.000,-
Cultuur	€ 600.000,-	€ 1.150.000,-
Scholen	€ 0	€ 0
Zorg	€ 0	€ 0
Gemeenschapshuizen	€ 250.000,-	€ 800.000,-
Overig Sociaal	€ 300.000,-	€ 800.000,-
Sport	€ 400.000,-	€ 500.000,-
Bedrijven	€ 0	€ 750.000,-
Totaal	€ 2.550.000,-	€ 5 miljoen

Vorm en duur

We beseffen dat een generieke compensatieregeling niet voor iedereen afdoende zal zijn. Daarom moet er ruimte zijn voor maatwerk, in het geval er sprake is van buitengewone omstandigheden en zeer acute en omvangrijke problematiek.

5. Aanpak middellange termijn / Verduurzamen

Versneld energie besparen en verduurzamen levert op de (middel)lange termijn de meeste winst op. Waar mogelijk moeten we versneld stappen zetten in het verduurzamen van vastgoed.

Binnen de gemeente zal de afdeling vastgoed aan de slag gaan om voor wat betreft de panden in eigendom van de gemeente versneld te verduurzamen.

Voorstel is dat de afdeling Vastgoed een voorinvestering doet in de verduurzamingsmaatregelen en dat de huurders de investering terugbetalen via een terugbetalingsregeling over een bepaalde periode.

Op dit ogenblik beperkt deze werkwijze zich tot het gemeentelijk vastgoed. Dat betekent dat er zowel bij de sportverenigingen, de cultuurorganisaties als de gemeenschapshuizen panden buiten scope vallen.

Voorstel is voor deze panden een bedrag van 2 miljoen euro te voorzien voor verduurzamingsmaatregelen voor deze panden.

Deze regeling dient nog verder vorm te krijgen en wordt in 2023 opengesteld.

Voor wat betreft bedrijven en ondernemers zien we dat er door het Rijk ten behoeve van de acute fase al heel wat voorzieningen getroffen zijn. Er zijn in Maastricht zo'n 11.000 ondernemingen waarvan 80% behoort tot de zzp'ers en het kleinbedrijf en 10% tot het grootbedrijf. Blijft over zo'n 1.100 ondernemingen in het middenbedrijf. Deze doelgroep heeft aangegeven vooral nood te hebben aan een aanpak voor de middellange termijn die erop gericht is investeringskosten in verduurzamingsmaatregelen te subsidiëren en pilots met voor welstand acceptabele duurzaamheidsmaatregelen in de binnenstad én o.a. smartgrids en batterijen op de bedrijventerreinen) mogelijk te maken. Daarbij sluiten we aan bij de 14 steden die via de VNG bij het ministerie lobbyen. Hiervoor wordt de investeringsregeling begroot op 750.000 euro. De toekenning ervan gebeurt via een voucherregeling die in 2023 verder uitgewerkt zal worden. En een selectie van pilotprojecten (die door de stad gekopieerd kunnen worden).

Noodfonds Maastricht	Middellange termijn / Verduurzamen
Huishoudens	€ 0,-
Cultuur	€ 550.000,-
Scholen	€ 0
Zorg	€ 0
Gemeenschapshuizen	€ 550.000,-
Overig Sociaal	€ 500.000,-
Sport	€ 100.000,-
Bedrijven	€ 750.000,-
Totaal	€ 2.450.000,-

Concluderend

Voor het noodfonds wordt een bedrag van 5 miljoen euro in de bestemmingsreserve gestort. Het uitgavevoorstel voor de korte en middellange termijn staat hieronder.

Acuut om huishoudens, sociaal maatschappelijke instellingen “de winter door te helpen” (oktober 2022 t/m maart 2023) en middellang (januari 2023 e.v.) om een investering in de versnelling van de duurzaamheidstransitie te doen. En zullen worden opgenomen in het plan van aanpak Duurzaamheid.

Verder geven we nogmaals aan dat het Rijk op dit ogenblik heel wat beleid aan het ontwikkelen is. Voortschrijdend inzicht kan er dus toe leiden dat de bedragen die nu voorzien zijn te hoog uitvallen of dat de aanpak op middellange termijn (Plan van Aanpak Q1 2023) nog bijgestuurd dient te worden.

Noodfonds Maastricht	Acuut / Effecten dempen	Middellange termijn / Verduurzamen	Totaal
Huishoudens	€ 1.000.000,-	€ 0,-	€ 1.000.000,-
Cultuur	€ 600.000,-	€ 550.000,-	€ 1.150.000,-
Scholen	€ 0	€ 0	€ 0
Zorg	€ 0	€ 0	€ 0
Gemeenschapshuizen	€ 250.000,-	€ 550.000,-	€ 800.000,-
Overig Sociaal	€ 300.000,-	€ 500.000,-	€ 800.000,-
Sport	€ 400.000,-	€ 100.000,-	€ 500.000,-
Bedrijven	€ 0	€ 750.000,-	€ 750.000,-
Totaal	€ 2.550.000,-	€ 2.450.000,-	€ 5 miljoen